

Науково-практичний
круглий стіл

**Сучасні виклики для
міграційної політики:
правові, освітні та історичні
аспекти**

Co-funded by
the European Union

Суми 2023

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ**

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Суми, 24 червня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

Редакційна колегія:

В. М. Завгородня, кандидат юридичних наук, доцент;
А. М. Куліш, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
А. В. Гончаренко, кандидат історичних наук, доцент;
М. В. Плотнікова, кандидат юридичних наук, доцент
А. С. Славко, кандидат юридичних наук;
А. Л. Чернявський, кандидат юридичних наук, доцент;
О. А. Швагер, кандидат юридичних наук

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 2 від 7 вересня 2023 року)

С 91	Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти : матеріали науково-практичного круглого столу, Суми, 24 червня 2023 р. / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 70 с.
------	--

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені під час проведення науково-практичного круглого столу «Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти», присвяченого актуальним питанням європейської міграційної політики, історії та права і проведеного в межах реалізації освітнього проєкту «101098859-EU4Migration-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA / ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку» напрямку «Жан Моне» програми Еразмус +».

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та додержання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ЗМІСТ

<i>Бичай Р. Р.</i> ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	4
<i>Drakokhrust T. V., Parashchuk V. I.</i> LEGAL STATUS OF CITIZENS WHO WERE DISPALED WITHIN THE TERRITORY OF UKRAINE DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES. 7	
<i>Гончаренко А. В.</i> МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР.	10
<i>Гуляєва Л. П.</i> ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК- ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	13
<i>Дегтярьов С. І.</i> УКРАЇНЦІ-МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ: ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	17
<i>Завгородня В. М.</i> РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ	20
<i>Качур В. О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕОРІЇ МІГРАЦІЇ	23
<i>Корнева Т. В.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. 25	
<i>Кузьмін Д. В., Весперіс С. З.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ МІГРАНТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	28
<i>Lukianets-Shakhova V. S.</i> CURRENT CHALLENGES TO EU MIGRATION POLICY	31
<i>Лук'янихіна О. А.</i> ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС	34
<i>Міщенко М. В.</i> ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС	38
<i>Протсавицька Л. С.</i> ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ЗАХИСТ ЇХ ПРАВ В УКРАЇНІ	42
<i>Рассохіна А. М.</i> МЕДІЙНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД	44
<i>Сіньова Л. М.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	48
<i>Славко А. С.</i> ПОНЯТТЯ «СЕРЬОЗНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ» В МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	51
<i>Славко О. О.</i> ПРАВО ВПО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
<i>Товстий В. О.</i> ІМПЕРСЬКИЙ НАРАТИВ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ	56
<i>Швагер О. А.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ»	60
<i>Тодоров І. Я.</i> ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	62
<i>Циватий В. Г.</i> КОНЦЕПТ «МІГРАЦІЯ» І МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ	65

ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС³

Лук'янихіна О.А.

кандидат економічних наук, доцент

Сумська філія

Харківського національного університету внутрішніх справ

Особливістю сучасного світового розвитку є міграційні процеси між регіонами, країнами, континентами, котрі за останні 25 років вирости в абсолютних показниках з 161 млн мігрантов у 1995 году до 281 млн мігрантів у 2020 році [1].

Міграції тісно пов'язані з кількісними показниками змін людських ресурсів, котрі є найціннішим ресурсом будь-якої країни, а також з якісними характеристиками – мотивами, причинами переміщень, подальшими намірами щодо повернення, наслідками для самих мігрантів, для країн-реципієнтів, для країн-транзитерів і для країн-донорів. Отже, вимальовується широкий спектр трансформацій, котрий обумовлений міграціями – демографічних, економічних, соціальних, політичних, культурних, безпекових тощо.

До того, у конституції Міжнародної організації з міграції зазначено, що існує зв'язок між міграційними та економічними процесами, вплив на соціальний та культурний розвиток [2], а від'їзд кваліфікованих працівників з країни може бути обумовлений погіршенням соціально-економічного становища у країні, і це зазначено як одна із загроз національній безпеці України [3].

³ This publication is part of the Jean Monet Module "EU policy traffic light: gender, rights, migration and digitalization" (GA -101085606-GeRiMiD)

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or [name of the granting authority]. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them"

Серед зовнішніх міграцій в Україні переважає саме трудова міграція.

«Трудова міграція – це міграція осіб, які внаслідок погіршення економічної ситуації переїжджають на іншу територію на певний проміжок часу для того, щоб найнятися на більш оплачувану роботу та забезпечити грошима сім'ю або зробити заощадження для матеріального забезпечення свого існування після повернення додому» [4].

Трудову міграцію безпосередньо в Україні вважають значною економічною проблемою. Згідно з даними World Migration Report (станом на січень 2022), Україна посідає 8 місце у списку країн, громадяни яких виїжджають на роботу за кордон, із показником 5,5-6 мільйонів осіб [1]. Причому, важливим є індекс людського розвитку (ІЛР) країни – чим він вищий, тим більший інтерес у мігрантів залишитися у такій країні. Для наочності наведемо кількість емігрантів та іммігрантів відповідно в країнах виїзду і призначення з різним рівнем Індексу людського розвитку (табл.1).

Таблиця 1 – Кількість емігрантів та іммігрантів (в млн чол.) до частки загальної чисельності населення у 1995 і 2020 роках залежно від ІЛР[1]

роки	Як країна виїзду		Як країна призначення	
	Кількість емігрантів, тис.чол/%		Кількість іммігрантів, тис.чол/%	
	1995	2020	1995	2020
рівень ІЛР	Середній	Високий	середній	високий
Україна	5,60 /9,9%	6,05 /12,2%	5,77 /11,3	4,57 /10,4
рівень ІЛР	Високий	дуже високий	дуже високий	дуже високий
Німеччина	3,04 /3,6	3,85 /4,4%	7,28 /9,0%	14,22 /17,0%

За даними Звіту [1, с.217] впливає, що більшість міжнародних мігрантів (79,6%, або 190 млн. осіб) проживають у країнах із дуже високим рівнем ІЛР, і загальна схильність до міграційних процесів у більш розвинених країнах вища, ніж у країнах із середнім або низьким рівнем ІЛР. Крім того, зазвичай рух мігрантів відбувається у країну з більш високим рівнем розвитку.

Однією із цілей Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [3] в рамках міграції та мобільності населення України є «зменшення негативних наслідків еміграції з України та збільшення її позитивного впливу на розвиток держави», тобто спрямування міграційних процесів для цілей розвитку держави і забезпечення національних інтересів (безпеки, сталого розвитку, збільшення і збереження людського капіталу).

Т. Дракохруст [4] зазначає, що існують класифікації, коли до трудової міграції зараховують будь-яку міграцію для роботи у країні імміграції та міграцію з метою навчання.

За дослідженнями українських науковців [5] у 2015-2017 роках відсоток трудових мігрантів з вищою освітою збільшився до 16,4% у порівнянні з попередніми періодами 2005-2006 роках (13,9%) та у 2008-2009 роках (15,4%). Але зменшилась кількість з базовою середньою освітою: 9,8% (2005-2006роки), 4,6 % (2008-2009 роки), 2,5% (2015-2017роки), з повною загальною середньою освітою було емігрантів 59,0% (2005-2006роки), 64,9% (2008-2009 роки), 30,1%(2015-2017роки). Фахівців з професійно-технічною освітою від'їжджало у 2015-2017 роках 30,9%, за попередні періоди даних не було, але цікаво, що разом із попередньою категорією кількість на рівні 64%, що у деяких регіонах спричиняє нестачу електрозварювальників, працівників будівельних професій, медичних працівників тощо. Кількість трудових мігрантів з базовою або неповною вищою освітою складала 17,3% (2005-2006роки), 15,1% (2008-2009 роки), 17,1%(2015-2017роки). Звичайно, цю тенденцію не можна назвати позитивною для України, але О. Малиновська [6] зазначає, що аби не міграція

населення, то рівень безробіття в Україні був би набагато більшим. У будь-якому випадку, міграційні процеси потребують регулювання.

Управління міграційними потоками за допомогою жорсткого адміністративного регулювання для країни, яка має чітке євроінтеграційне бачення і рух у напрямку зближення із світовою спільнотою, буде суперечити окресленим і задекларованим цілям. У зв'язку з цим потрібні непрямі, більш гнучкі методи управління міграційними процесами, котрі на противагу еміграції, створюють альтернативні можливості для громадян. До таких можна віднести [3]:

1. Розвиток можливостей для тимчасового легального працевлаштування за кордоном.
2. Просування програм освітнього обміну.
3. Підвищення рівня обізнаності громадськості щодо можливостей міграції.
4. Забезпечення захисту прав громадян України, які працюють і проживають за кордоном (Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» від 05.11.2015 №761-VIII).

Просування програм освітнього обміну здійснюється через реалізацію права на академічну мобільність учасників освітнього процесу – як здобувачів, так і викладачів. За оцінками ЮНЕСКО показники міграційної мобільності студентів за період незалежності у 1998-2020 роках мали стійку динаміку до збільшення (табл.1):

Таблиця 2 – Загальна кількість студентів на в'їзд і виїзд з України у 1998-2020 роках

Роки/ показники	1998	2000	2008	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальна кількість виїзних за кордон студентів ЗВО, які навчаються за кордоном усіх країн, обидві статі	16253*	23317*	31648*	68206	77420	77891	78578	77547*	79939*
У т.ч. виїзні міжнародні мобільні студенти за регіоном перебування (Центральна та Східна Європа)	8080*	8759	18979	50309	58688	58220	58318	59784	62134
Загальна кількість в'їзних міжнародних студентів обох статей	Дані 1999 року – 18 312	Дані 2001 року – 12880	32573	57583	54144	52768	49632	55333	61026

Чистий потік студентів, які навчаються за кордоном			925	- 10623	- 23276	- 25123	- 28946	2221 4*	- 1891 3*
--	--	--	-----	---------	---------	---------	---------	---------	-----------

*- Складено автором за даними джерела <http://data.uis.unesco.org/>

** - оцінка Інституту статистики ЮНЕСКО

Аналізуючи дані таблиці 2, можемо зробити висновок, що міграційна активність молоді з метою навчання за кордоном має тенденцію до збільшення, причому сальдо між тими, хто виїхав і тими, хто приїхав на навчання, останні роки, від'ємне. Українські заклади освіти, намагаючись компенсувати нестачу українських студентів спрямували свої послуги на іноземців, тим самим врятувавши ситуацію щодо стабільної роботи закладів освіти і забезпечивши інтернаціоналізацію освіти в Україні.

Для України освітня міграція наших молодих громадян може нести в собі потенційні ризики неповернення і працевлаштування у країні навчання (зазвичай, з вищим рівнем розвитку), що є втратою частки економічно активної категорії населення.

Програми освітніх обмінів є альтернативою еміграції, оскільки дають можливість, залишатися громадянами України і вчитися, працювати за рахунок грантів, стипендіальних програм тощо, котрі фінансуються закордонними закладами освіти, Європейською Комісією, міжнародними організаціями тощо.

Так, Україна приєдналася до участі у конкурсах Програми Європейського Союзу Темпус у 1993 р., у рамках якої з 1994 по 2014 рр. в Україні було профінансовано понад 300 проектів на суму на понад 89 мільйонів євро, з 2014 року бере участь у програмах ЄС Erasmus+ у сфері вищої освіти за напрямками міжнародної кредитної мобільності, співпраці між університетами, Європейських студій та інших напрямів із підвищення спроможності та академічної мобільності.

Європейська комісія дає можливість долучитись до Європейського освітнього простору і підвищити свій професійний рівень (як здобувачам освіти, так і викладачам) за такими напрямами: 1. Навчальна мобільність (проекти навчальної мобільності для вищої освіти, проекти для профтехосвіти та фахової передвищої освіти, проекти навчальної мобільності для молоді, віртуальна мобільність); 2. Співпраця між організаціями та інституціями; напрям Жан Моне (Європейські студії). В рамках нового етапу Erasmus+ на 2021-2027рр. заплановано бюджет у 28.756 млрд. євро.

З метою створення умов для підтримки освітян України у період російсько-української війни в межах затверджених Директив Європейського Союзу E+/NA/DIR/2022/017, E+/NA/DIR/2022/019 та E+/NA/DIR/2022/021 Європейська Комісія здійснює виняткові заходи для сприяння інтеграції освітян України – Проекти KA121/122: Проекти з організації мобільності (студенти та працівники) у сферах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти (VET), шкільної освіти, освіти дорослих.

Отже, програми освітніх обмінів – академічна мобільність можуть стати ефективним інструментом для економічно активної частини населення в комплексі заходів державного управління міграцією. Реальна можливість у громадян України навчатися і працювати у закордонних закладах освіти, не полишаючи при цьому свою країну назавжди, дає можливість підвищити рівень доходу і якості життя, через низький рівень яких зазвичай люди виїжджають з країни. Крім того, включення

більшої кількості здобувачів освіти і викладачів до європейського освітнього простору, з одного боку, сприятиме їх адаптації і розумінню європейських цінностей і поглядів із збереженням національної ідентичності, а з іншого – підвищенню їх особистої конкурентоспроможності завдяки набутим компетентностям, підвищенню якості освіти підготовки фахівців у закладах освіти, інтернаціоналізації української освіти на шляху до ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. World Migration Report (станом на січень 2022). URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (остання дата звернення 20.06.2023)
2. Статут і основні тексти МОМ. Офіційний сайт МОМ. URL: <https://publications.iom.int/books/constitution-and-basic-texts> (остання дата звернення 20.06.2023)
3. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: розпорядження КМУ від 12 липня 2017 р. № 482-р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> (остання дата звернення 20.06.2023)
4. Дракохруст Т. В. Правове забезпечення державної міграційної політики України: монографія. Тернопіль, ТНЕУ, 2020. 416 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40278/1/%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%85%D1%80%D1%83%D1%81%D1%82.pdf>
5. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь /Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ України. К., 2018. 396 с. ISBN 978-966-02-8723-93 URL: https://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_full.pdf
6. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К. : НІСД, 2018. 472 с.
7. Еразмус+ під час воєнного стану в Україні / національний Еразмус+офіс в Україні. URL: <https://erasmusplus.org.ua/opportunities/mozhlyvosti-dlya-organizacij/erazmus-pid-chas-voyennogo-stanu-v-ukrayini/>(остання дата звернення 20.06.2023)